

## לפרשת האזינו: כי חלק ה' עמו

נקודת המפתח של שירת האזינו היא הבחירה בעם ישראל כ"חבל נחלתו" של הבורא יתברך. ההשגחה המיוחדת הזאת שתי פנים לה. הפנים השוחקות, מפיסות ומנחמות, וכנגדן הפנים העצבות, הביקורתיות. היות עם ישראל עמו של הקב"ה בעולם מחייבת את שני ההיבטים: איום מתמיד על שלותו ובטחונו של העם, בשל ההתניה של ההשגחה לטובה בהליכה בדרך ה', והבט אחר, של השגחה קרובה ואהבת, הטומנת בחובה גם הבטחה שבסופו של דבר הקב"ה לא יטוש את עמו ולא יעזוב את נחלתו.

היסוד הקבוע והמוחלט של כל התנודות ההיסטוריות המתוארות בשירה הוא היסוד של בחירת ה' בעם ישראל. בחירה כפולת משמעות, שכן היא מזכה את עם ישראל במעמד מיוחד בעולם, אולם אין בה כדי להבטיח את גורלו של העם, שהרי גורלו תלוי במעשיו.

כדי להבהיר שכל קורות חייו של עם ישראל תלויות בייחודו כעם ה', פותחת השירה את הסיפור ההיסטורי, המהווה את מוקד השירה, בפסוק העוסק בבחירת ישראל כערך הקיים מראשית העולם: "בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר שבטי ישראל". השירה נחתמת בפסוק המייחד את עם ישראל וארצו: "הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום... וכפר אדמתו עמו".

שירת האזינו מנסחת בשפה פיוטית את מה שמתארת התורה כולה, מפרשיות "נח" ו"לך לך" ועד "וזאת הברכה", באופן פרזאי יחסית – את סיפור הקשר המיוחד והברית שנוצרה בין ה' לעמו, עם ישראל. התיאור הפיוטי אמור לחקוק את הדברים במישור נוסף של הנפש, כתפקידה של כל שירה טובה. קריאת הפסוקים "ימצאהו בארץ מדבר... יסובבנהו יבוננהו יצרנו כאישון עינו, כנשר יעיר קינו על גוזליו ירחף, יפרוש כפיו יקחהו ישאהו על אברתו... ירכיבהו על במתי ארץ... ויניקהו דבש מסלע ומשמן מחלמיש צור", מתארת איך נשא הקב"ה את עמו בצאתו ממצרים, טיפח אותו וגונן עליו. מעבר להכרת הטובה המתבקשת, יוצר התיאור הזה גם תחושה של אינטימיות קרובה בין העם, הגוזלים, לבין הנשר מגביה העוף – בורא העולם. ההמשך של השירה מציג את הפן הקשה של הבחירה הזאת, הנובע אף הוא מן האיכפתיות והזיקה הקרובה והמיוחדת. הן שגרמו לכעסו של הקב"ה על העם ששכחו, וליסורים שנבעו מהסתר הפנים.

כשם שרעיון הבחירה הוא ציר מרכזי השזור לאורך כל התורה כולה, וכשם שהוא מהווה את הברית התיכון של שירת האזינו, כך הוא ממלא מקום מרכזי בתפילה. החל מברכות השחר, בהן מברכים "אשר בחר בנו מכל העמים" בברכת התורה, ו"שלא עשני גוי" בברכות השחר, דרך פסוקי דזמרה בהם הפסוקים כדוגמת "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום", אל קריאת שמע, וברכת אהבה המקדימה אותה: "אהבת עולם – רבה – אהבתנו", אל תפילת העמידה, שתחילתה ב"אלהי אברהם, אלהי יצחק ואלהי יעקב... ומביא גואל לבני בניהם",

ועד חתימתה ב"שים שלום עלינו ועל כל ישראל עמך". וכן בהמשך התפילה, עד "עלינו לשבח" על כך "שלא עשנו כגויי הארצות". התפילה אינה מקום של אוניברסליזם ושוויוניות. לפן הזה של עולם הרוח יש מקום בתנ"ך, באגדה ובהלכה, אך מקומו בתפילה מועט. בראש השנה וביום הכפורים נתייחד פרק ל"תן פחדך על כל מעשיך ... וייראוך כל המעשים... ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם". אך גם פרק זה מעוטף מלפניו ומאחוריו ב"יתקדש שמך ה' א-להינו על ישראל עמך", "ובכן תן כבוד ה' לעמך". בשאר ימות השנה, גם התנועה הזאת אל עבר האוניברסלי מעטה אף יותר מבימים נוראים, הגם שהיא מופיעה בחתימת התפילה, ב"עלינו לשבח" – "נקוה מהרה ... וכל בני בשר יקראו בשמך".

נראה, שרק התודעה של הבחירה מאפשרת תפילה. היכולת לפנות בשיח קרוב ואינטימי אל בורא כל העולם, מלך מלכי המלכים, אפשרית רק מתוך ההבנה שלקדוש ברוך הוא יש כלפינו קשר מיוחד, כקשר הנשר אל גוזליו. כלפי שאר בעלי החיים, הנשר הוא יצור מגביה עוף שאין להם כל נגישות אליו, כלפי גוזליו הוא אב רחום וחנון. בעולם גלובלי, אפשר להתייחס אל האלהים כבורא שמים וארץ, אלהי הטבע, ואפשר אפילו לראות בו מלך המשפט, המחוקק העליון, שקבע את החוקיות שעל פיה מתנהל העולם, על פיה העושה טוב מקבל שכר והחוטא נענש. אולם אי אפשר להבין כיצד ניתן לקיים שיחה "אישית" עם הא-ל הכל יכול והאינסופי. רק תודעת "כי אנו עמך ואתה א-להינו" מאפשרת זאת. לכן, אומר רבי יהודה הלוי, דת אוניברסלית, המיוסדת על ההגיון, אינה מאפשרת חויה דתית מן הסוג של נבואה, שמיעת דבר ה', ואף לא את הדבר הקרוב לנבואה – שיחה עם א-להים במסגרת התפילה.

הבנת רעיון בחירת-עם-ישראל והפנמתו היא אחד האתגרים ההגותיים החשובים והקשים של הדור האחרון, מכיון שאנו מצויים תחת השפעתה העזה של התרבות ההומניסטית-ליברלית המתמקדת בשוויון בין בני אדם, ומתקשה להציב בצדו של ערך זה גם את הערך של היחודיות והיחידנות. להכיר את הגוון המיוחד שיש לכל לאום ולכל עם בעולם ולהעריכו. להכיר בחשיבות שימורם של הגוונים היחודיים, גם לצורך "תיקון עולם במלכות ש-די" וגם לצורך הטיפול והפיתוח של חברי הקהילה המקומית, על מאפייניה וייחודה. על אחת כמה וכמה שהמחשבה המודרנית מתקשה להבין את האפשרות של ייחודו של עם שלם באופן הזיקה שלו לא-להים. עד כמה שהעולם המודרני מפנה מקום לא-להים, זה א-להים כלל אנושי, ולא א-ל שמסוגל לנהל מערכת יחסים נבדלת עם חלק מן האנושות, שונה מזו שבה הוא מתנהל מול שאר בני האדם.

אין דרך להמלט מן ההתמודדות הישירה בין שני ערכים אלה: השוויוניות מצד אחד, והייחודיות מן הצד האחר. יש למצוא איזון נכון ביניהם. בהקשר של התפילה המאזניים נוטות בכובד רב לצד אחד, הצד המכיר בתודעת הבחירה של עם ישראל ומעמיק בה. שכן רק מתוך כך אנו מסוגלים בכלל להרשות לעצמנו להתבטא בשפת האישית והקרובה המתבקשת מכל מתפלל בעת עבודת ה' שלו.